

Posudek oponenta dizertační práce

Autor	<i>Mgr. Marie Najmonová</i>
Dizertační práce (název)	<i>Utváření klimatu školní třídy se žákem se specifickou poruchou chování</i>
Vysoká škola	Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Program	Pedagogická psychologie
Oponent	doc. PhDr. Karel Pančocha, MSc, Ph.D.
Pracoviště oponenta	Institut výzkumu inkluzivního vzdělávání, PdF MU

Aktuálnost tématu

Téma práce je aktuální vzhledem k rostoucímu počtu dětí ve školní populaci, kterým je diagnostikována některá z poruch chování, změnám v rámci začleňování dětí se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) do škol „hlavního proudu“ a recentním posunům v oblasti pojetí, diagnostiky a postupů v intervenci a edukaci těchto žáků. Jak uvádí sama autorka, v posledních letech je možné pozorovat enormní nárůst v počtu takto diagnostikovaných dětí. Druhým důležitým a aktuálním tématem práce je klima třídy, které může být ovlivněno více či méně úspěšným začleněním žáka či žáků s SVP do školní třídy. Jistý nesoulad vnímám mezi hlavními tématy a názvem práce, který odkazuje k žákům s poruchou chování. Vzhledem k tomu, že celá práce se věnuje žákům s poruchou pozornosti s hyperaktivitou (ADHD), mohlo být toto uvedeno přímo v názvu. Na druhé straně autorka již v úvodu deklaruje, že práce se týká žáků s ADHD a popisuje také genezi jejího dizertačního projektu, který byl silně ovlivněn neustále probíhajícími změnami jak na poli terminologickém, diagnostickém, tak legislativním.

Přístup k řešení – teoretická část práce

Autorka si zvolila tradiční, čtenářsky přístupný způsob prezentace své práce. Práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou, obsahuje sedm kapitol, které jsou dále členěny na jednotlivé podkapitoly. První kapitola s názvem *Specifické poruchy chování* se převážně zaměřuje na ADHD. Znovu si tedy kladu otázku, proč toto není reflektováno v názvu kapitoly? Jednotlivé části první teoretické kapitoly představují ADHD (etiologii, diagnostiku, péči) vcelku tradičním způsobem s využitím několika málo převážně lokálních zdrojů. V kapitole postrádám rozsáhlejší přehled současných poznatků o ADHD s využitím zahraničních odborných studií. Zejména pak podkapitola *1.2.4. Péče o jedince s ADHD* nereflektuje současný stav poznání, ale spíše tristní stav podpory, které se ne-dostává dětem

s ADHD v ČR. Rozprava o péči o jedince s ADHD by měla zahrnovat současné poznatky o intervenčních postupech, nikoliv strohé sdělení, že byly zaznamenány pozitivní účinky hipoterapie, canisterapie, arteterapie atp. Tyto postupy lze považovat maximálně za doplňkové, nepůsobící však na korové symptomy ADHD a mající velmi omezenou (pokud vůbec nějakou) vědeckou evidenci. Naopak se v posledních dekádách objevila celá řada moderních, na vědeckých důkazech založených, nefarmakologických edukačních a psychosociálních intervencí a postupů, doporučovaných renomovanými agenturami a profesními sdruženími, jejichž účinnost byla ověřena řadou empirických výzkumů. Ta však autorka neuvádí. Viz např. <https://www.cdc.gov/ncbddd/adhd/guidelines.html>. V neposlední řadě upozorňuji, že Parental Training nelze považovat za „rodinnou terapii“ jak je uvedeno na s. 17. Jedná se o výrazně odlišné koncepty.

O něco lépe je zpracována kapitola druhá, která se zabývá edukací žáků s poruchami chování ve školním prostředí. Kapitola je však opět založena převážně na několika tuzemských monografických zdrojích, což v případě zaměření na edukaci žáků s ADHD, která byla v ČR, na rozdíl od zahraničí, po dlouhou dobu mimo pozornost odborné pedagogické a psychologické komunity, problematickým bodem práce. Podrobněji mohla být popsána Funkční analýza chování (2.1.2.), kde opět postrádám zahrnutí prací autorů, kteří FACH koncipovali. Na s. 22 autorka např. uvádí, že více se o FACH dozvídáme ze zahraničních zdrojů, (např. Cooper, Heron, and Heward, 2007). Čtenář by tedy očekával, že autorka principy FACH a také obecný ABC model, na němž je založena, popíše na základě prostudování právě oné zahraniční literatury. To se však neděje. Dále v části 2.2. autorka popisuje obecné postupy vhodné pro vzdělávání žáků s ADHD, mezi které řadí také pozitivní posilování. Tento behaviorální princip je bezesporu jedním z hlavních principů při edukační práci s dětmi s ADHD, autorka jej však přirovnává k pochvalám. Bylo by vhodné princip pozitivního posilování popsat v obecnější rovině, tak aby nebylo činěno rovnítko mezi pozitivním posilováním a pochvalou. Naopak by bylo vhodné tento „mýtus“ vyvracet a popsat rozdíly mezi obecným principem pozitivního posilování a pochvalami, která mohou nebo také nemusí naplňovat podmínky pozitivního posílení.

Třetí kapitola je věnována klimatu školní třídy. Kapitola je považována za propracovanou a tvořící logický rámec, který čtenáře vede od vysvětlení základních konceptů, přes popis hlavních aktérů, až po možnosti měření školního klimatu pomocí různých nástrojů. Vzhledem k tomu, že se jedná o téma, které je hlavním výzkumným zaměřením práce, předpokládám bych provedení přehledové studie, která by čtenáře seznámila s metodologickými přístupy a výsledky výzkumů provedených jinými autory na tomto poli. Stručná přehledová studie (s

využitím národních i zahraničních odborných studií publikovaných v odborných časopisech) by také autorce umožnila následně argumentovat, jak a proč volila vlastní výzkumný postup. Takto se zdá, že klima třídy ještě nikdy nikdo nezkoumal a doposud o něm nebylo nic zjištěno.

Závěrečná kapitola teoretické části je věnována roli školního poradenského pracoviště. Autorka se věnuje jednotlivým pracovníkům poradenského týmu a poukazuje na roli školního psychologa při diagnostice a případné intervenci v oblasti školního klimatu. Z textu je patrné, že autorka má dobré znalosti o současných programech, které v českých školách používají poradenští pracovníci při práci se školním klimatem. Kapitola tak logicky doplňuje soubor poznatků, které vedou k následnému empirickému šetření.

Použitá výzkumná metodologie a zpracování dat

Autorka věnuje metodologii výzkumu samostatnou pátou kapitolu, kde představuje kromě vlastní zvolené výzkumné strategie také obecné principy výzkumného designu jednopřípadové a vícepřípadové studie. V první části výzkumu autorka realizovala kvalitativní výzkum se zaměřením na jednotlivé žáky s ADHD. Následná druhá fáze výzkumu je pak realizována jako jednopřípadová studie školní třídy. Autorka se podrobně věnuje popisu výběru výzkumného vzorku, zvoleným technikám sběru dat a neopomíjí ani etickou stránku výzkumu. Výzkumné otázky odpovídají zvolené kvalitativní výzkumné strategii. V textu postrádám pouze více informací o způsobu analýzy dat. Např. jak probíhalo kódování, zda bylo využito softwaru pro zpracování kvalitativních dat, jaké kategorie byly vytvořeny, jak s nimi autorka pracovala atp.

Jak kvalitativní data, tak výstupy z měření pomocí nástrojů hodnotících klima třídy je zpracováno systematicky a srozumitelně. Autorka se věnuje do hloubky popisu školní zkušenosti jednotlivých žáků z perspektivy různých pedagogických pracovníků, rodičů i žáků samotných. To jí dává možnost sestavit komplexní obraz o každém z nich a abstrahovat z nich pozitiva a negativa, která mají vliv na klima třídy.

Kvalita a správnost dosažených výsledků

Výzkumné šetření je důležitou sondou do oblasti vzdělávání žáků s ADHD v současné české škole s důrazem na tvorbu a udržování klimatu třídy. Přestože mají výstupy převážně popisný charakter, přispívají k poznání a jsou prezentovány standardním způsobem. Výzkumné otázky, které si autorka klade, jsou v závěru práce zodpovězeny na podkladě získaných dat a jejich analýzy.

Původnost dosažených výsledků

Z textu práce je patrné, že se autorka tématu edukace žáků s ADHD a klimatu školní třídy věnuje dlouhodobě, a to jak po stránce vědecké, tak praktické. Zpracování výstupů a analýza provedeného empirického šetření je výsledkem práce autorky a přináší nové poznání do dlouhodobě opomíjené oblasti.

Formální úprava a jazyková úroveň práce

Formální a jazyková úprava práce je na dobré úrovni. Použitá literatura obsahuje texty z oblasti pedagogiky a psychologie, v teoretické části práce mohlo být využito širšího spektra zahraničních zdrojů a odborných článků.

Dotazy oponenta k obhajobě:

- (1) Jak se promění diagnóza ADHD s příchodem nové klasifikace MKN-11?
- (2) Jakým způsobem bylo ve vašem výzkumu využito metody Funkční analýzy chování?
- (3) Jaké intervenční a edukační přístupy (metody, programy) práce s dětmi s ADHD lze v současné době považovat za založené na vědeckých důkazech?

Závěr

Práce Mgr. Marie Najmonové *splňuje* požadavky standardně kladené na dizertační práce v programu pedagogická psychologie. Práci **doporučuji** k obhajobě.

V Brně dne 10. 9. 2020

Karel Pančocha